Hol van az a másik?

Petar Milošević: *Naći ću drugog*
(Akkor majd keresek valaki mást)
„Izdan" Kiadó, Budapest 1994

„Egyes szám harmadik személyben írok,
ettől biztonságban érzem magam;
azt remélem, hogy nem halok meg olyan hamar."
(Esterházy Péter: *Bevezetés a szépirodalomba*)

Petar Milošević Magyarországon élő szerb írónak ez már a második szépirodalmi műve. (A harmadik, „*London – Pomáz*" című regénye az újvidéki *Matica Srpska* kiadásában az 1994. évi belgrádi nemzetközi könyvvásárra jelent meg.) Az ismert irodalomtörténész mostani elbeszéléskötete, hasonlóan korábbi verseskötetéhez, *igazi szépírói meglepetés*.

Milošević kötete arról a történelmi és szellemi vitalitásról tanúskodik, amely évszázadokon át jellemezte a Magyarországon élő szerbeket. Könyve éppen emiatt kultúrtörténeti eseménynek is számít. Értékelésünkben azonban erre – mivel ez nem lehet esztétikai szempont – nem kívánunk kitérni.

A kötet négy elbeszélésből áll: *Mlađa kći Lavanova* (Lábán kisebbik leánya), *Naučni skup* (Tudományos konferencia), *Načiću drugog* (Akkor majd keresek valaki mást) és a *Get no*... Milošević négy történetét az azonos helyszín: a *Város* és a *Kikötő* nevű kocsma, az azonos szereplők: a főhős *Konj* (Ló), a tőle elvált felesége, *Mrlja* (Pötyi), a jóbarát *Iguman* (Sztarec), *Alija Djerzelez* (andrići hős) professzor és diákjai, valamint a *Nagy Generáció* életérzése kapcsolja össze. A kötet, éppen mert megkomponált, s mert egy generációról, arról a bizonyos '68-asról szól, látszólagos lezártsága ellenére – gondolunk itt a *Get no* című utolsó elbeszélés nosztalgikus és rezignált hangulatára, az ott elhangzó, a korszakot lezáró és értékelő szólamokra – nyitott mű: a kezdet és a vég között tovább gondolható, tovább építhető és tovább variálható. Főleg azok számára, akikről szól, hiszen e *generáció* (a kötetben a leggyakrabban előforduló szó) minden egyes tagja részese volt ezeknek a történéseknek, mindenkinek megvan a maga története. A könyv értékelésénél azonban nem szabad leragadnunk ennél a generációs attitűdnél, hiszen az elbeszélésekben ennél jóval több van: *intellektuális vibrálások, metafizikai és esztétikai viták irodalomról, filmről, zenéről és rendszerről*.

Milošević elbeszélései az úgynevezett „farmernadrágos próza"-típushoz tartoznak. Ennek a prózának elsőként és azonnal eszünkbe jutó regénye az amerikai *Salinger* „*Zabhegyező*"-je, s olyan szerzők neve említhető meg itt, mint a horvát Antun *Šoljané* és Ivan *Slamnigé*, a magyar *Végel* Lászlóé, *Asperján* Györgyé és *Csörsz* Istváné, valamint a modell képviselte nyelvi szabadosságnak és üdeségnek („farmernyelv") valóban irodalmi polgárjogot kivívó *Esterházy* Péteré (a korai művekben). Milošević választása tudatos, mintegy igazolni látszik, hogy miként e nemzedék szimbóluma a *farmer*, elnyűhetetlen, hasonlóképpen ez a prózatípus is a kötelező kelléke immáron az irodalmi ruhatárnak – adandó alkalommal mindig előszedhető. (A szerző egyébként irodalomtörténészként maga is foglalkozott ezzel a prózával.)

Az elbeszélések *hősei értelmiségiek*, akik tudatosan utasítják vissza a tradicionalizmust: gondolkodásban, életvitelben, magatartásban, beszédben és öltözködésben. Mágikus kerítést vonnak önmaguk és a világ közé, mert saját világuk – reményeik szerint – csakis a perifériára húzódó, közös elszigeteltségben őrizhető meg. A *Kikötő* nevű kocsma, miként neve is sugallja, kiindulási és végpont, a történet itt kezdődik és itt ér véget, úgy, hogy közben két korszakot ölel át: a polgárt *infantilizmusba taszító szocializmus* éráját és jelenünk „*posztkommunista privatizációs*" folyamatát. A Nagy Generáció a *Get no* című elbeszélésben egymástól elszakadt egyedekre hullva vonaglik, nosztalgiázva *Rolling Stones* zenére. A „bizánci orrú és fekete szakállú" Konj (Ló) elindul *valaki mást, valami mást* keresni.

Milošević prózájának két világosan elkülönülő rétege van: míg a banalitásokkal, a hétköznapokkal foglalkozó passzusokat a szleng, a „farmernyelv" uralja, addig a nagyon is határozottan kirajzolódó intellektuális részeket a bölcsészi, filológusi szakzsargon. Ez mindenképpen újítás a farmernadrágos prózatípusban, amelyben alá- és fölérendeltség, sőt, ellentét érvényesült; Miloševićnél *mindkét nyelvi szint, nyelvi réteg autonóm*, nem tör a másik kiiktatására, meglepő módon él meg egymás mellett. A farmernadrágos prózamodellnek ez egy másik továbbgondolt nyelvi változata. A szövegben kevés a dialógus, az író többnyire maga meséli el hősei gondolatait, éppen ezért nyelvileg bonyolult, finom iróniával átszőtt körmondatok szintaktikai erdejében bolyonghat az olvasó. *Kellemes szellemi séta.*

A recenzió írója bízik abban, hogy Petar Milošević elbeszéléseinek *akad majd magyar fordítója*.. Egyszerűen azért, mert jók, s mert a nyelv mássága ellenére abba az irodalmi gondolati sorba tartoznak, amelynek végét napjainkban Esterházy Péter építgeti mesterien.

Stjepan Lukač